

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมหน่วยย่อยที่สุด ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็ก และเยาวชนของชาติ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีบทบาทในการเสริมสร้างลักษณะนิสัย และบุคลิกภาพของมนุษย์มาตั้งแต่เกิด บิดามารดาหรือผู้ปกครองเป็นบุคคลสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูบุตร เพื่อให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ทั้งนี้การอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดี ต้องให้เด็กมีประสบการณ์ที่ดีในครอบครัว สังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย ปัญหาในสังคมส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากสภาพครอบครัวที่แตกแยกขาดความรัก ขาดความอบอุ่น และขาดการสื่อสารที่เหมาะสมสำหรับสมาชิกในครอบครัว ซึ่งการหย่าร้างหรือการแยกทางกันของครอบครัวในประเทศไทยมีอัตราสูงขึ้นทุกปี โดยอัตราการหย่าร้างเพิ่มขึ้นจากจำนวนผู้จดทะเบียนหย่าในปี พ.ศ.2520 มีจำนวน 17,616 คู่ และเพิ่มขึ้นเป็น 53,560 คู่ ในปี พ.ศ. 2538 (สำนักสถิติแห่งชาติ, 2538) เมื่อเกิดการหย่าร้างความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาสิ้นสุดลง ทั้งชายและหญิงจะเกิดความผันผวนทางอารมณ์ เช่น รู้สึกสับสน โกรธ และเศร้าโศก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อบุตรโดยตรง อุมพร ตรังคสมบัติ และ ดุสิต ลิขนะพิชิตกุล (2535, หน้า 112-121 อ้างอิงจาก Wallerstein, 1991, pp. 349-360) พบว่าเด็กที่ครอบครัวหย่าร้างจะมีปัญหาทางจิตเวช มากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวเป็นปึกแผ่น นอกจากนั้นยังมีปัญหาทางอารมณ์ เช่น วิตกกังวล ซึมเศร้า พยายามฆ่าตัวตาย หรือมีปัญหาทางพฤติกรรม เช่น ก้าวร้าว เกร เป็นต้น

นอกจากนี้ สุภรณ์ ลิ้มอารีย์ และ พนม ลิ้มอารีย์ (2538, หน้า 35) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการหย่าร้างที่เกิดกับบุตร จากการสัมภาษณ์สตรีที่จดทะเบียนหย่าที่สำนักงานทะเบียนอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดขอนแก่น พบว่าเด็กมีความรู้สึกขาดความอบอุ่น และแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เกือบดื้อ ไม่เอาใจใส่การเรียน หรือมีผลการเรียนเลวลง เป็นต้น เช่นเดียวกับรายงานของศูนย์วิจัยครอบครัวมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษพบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้างจะมีปัญหาไปตลอดชีวิต เด็กเหล่านี้จะกระทำผิดและมีปัญหาพฤติกรรมไม่เหมาะสมมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีครบทั้งพ่อและแม่ (บัญญัติ สุขศรีงาม, 2542, หน้า 37-38)

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2540, หน้า 199) ได้กล่าวถึงผลกระทบต่อบุตรที่อยู่ในวัยรุ่น ซึ่งถือว่าเป็นวัยสำคัญมีศักยภาพสูงที่จะช่วยพัฒนาประเทศ พัฒนาการที่สำคัญนี้คือการก้าวไปสู่ความเป็นอิสระ พึ่งตนเองได้ และเป็นตัวของตัวเอง การจะไปถึงจุดนั้นเด็กจะต้องตัดความสัมพันธ์ที่มีต่อพ่อแม่ให้เข้มข้นน้อยลง เมื่อเกิดการหย่าร้าง กระบวนการดังกล่าวจะเป็นไปได้ยาก เพราะการที่พ่อหรือแม่เลี้ยงดูเพียงคนเดียวหลังจากการหย่าร้าง ทำให้วัยรุ่นต้องเข้าใกล้พ่อหรือแม่ผู้นั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้ามีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีมาก่อน การมาอยู่ใกล้ชิดกัน ทำให้วัยรุ่นอึดอัดใจ และอาจนำมาซึ่งพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ถ้าเด็กเคยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อพ่อหรือแม่ผู้นั้น ภายหลังการหย่าร้างก็อาจเกิดความผูกพันที่มากเกินไป ทำให้วัยรุ่นไม่สามารถแยกตัวเองจากพ่อหรือแม่ และสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับคนภายนอกได้ ดังนั้น ถ้าเด็กมีสัมพันธภาพที่ไม่ดีต่อพ่อหรือแม่ที่ได้รับสิทธิในการเลี้ยงดู หรือผู้ปกครองจะมีผลทำให้เด็กอึดอัดใจ มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับคนภายนอกได้

การแก้ปัญหาสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับบิดาหรือมารดาหลังการหย่าร้างนี้ ควรมีการปรับการสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมให้แก่เด็กกลุ่มนี้และการปรับที่ดีควรจะแก้เริ่มต้นปรับที่สัมพันธภาพของเด็กกลุ่มนี้กับพ่อหรือแม่ หรือผู้ปกครอง ผู้วิจัยจึงสนใจในปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี พบว่านักเรียนในระดับนี้จะมีปัญหาพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้ คือ ปัญหาไม่เข้าห้องเรียน ปัญหายาเสพติด ปัญหาการประพฤติดูไม่เหมาะสม ปัญหาการแต่งกายผิดระเบียบ และปัญหาด้านการปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อน จากสถิติของฝ่ายกิจการนักเรียนของโรงเรียนที่เป็นหน่วยตัวอย่างในปีการศึกษา 2543 มีนักเรียนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพทั้งหมดจำนวน 657 คน และมีนักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมและถูกหักคะแนนพฤติกรรมเกิน 50 คะแนน จำนวน 261 คน ซึ่งนักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมนี้มีประวัติครอบครัวหย่าร้างจำนวน 83 คน คิดเป็น 32 % ของนักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรม โดยผู้วิจัยสนใจทำการทดลองการให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อสัมพันธภาพของนักเรียนกับบิดาหรือมารดาในเด็กนักเรียนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 เนื่องจากในปีการศึกษา 2543 นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ในแต่ละปีจะมีสถิติการลาออกสูงประมาณ 27 % และเป็นช่วงที่นักเรียนส่วนใหญ่กำลังปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาใหม่ ส่วนนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 และนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 อยู่ในช่วงที่นักเรียนสามารถปรับตัวด้านต่าง ๆ ได้และมีศักยภาพเพียงพอที่จะศึกษาจนจบหลักสูตรได้ จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยสนใจในการปรับสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับบิดาหรือมารดา โดยเลือก

การให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เข้ามาเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างนักเรียนกับบิดามารดาของเขา เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่ส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ซึ่งทฤษฎีนี้ยังเหมาะกับกระบวนการกลุ่ม เนื่องจากการทำกลุ่มนั้นผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มสามารถสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงของผู้อื่น เพื่อเป็นตัวอย่างและเห็นทางเลือกของตนเอง ทำให้สมาชิกกลุ่มเรียนรู้และเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นกระบวนการกลุ่มยังเหมาะสมกับกลุ่มประชากรซึ่งอยู่ในวัยรุ่นที่อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนมีมากกว่าอิทธิพลของครอบครัว การที่กลุ่มตัวอย่างประสบปัญหาสภาพครอบครัวหย่าร้างเหมือนกันถึงแม้รากฐานของปัญหาจะแตกต่างกันแต่ก็จะส่งผลดีกระตุ้นให้มีแรงจูงใจและความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือกันและกัน เนื่องจากตระหนักถึงความคล้ายคลึง และความแตกต่างกันของปัญหาของสมาชิกกลุ่ม

จากปัญหาและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาถึงผลการให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ต่อสัมพันธ์ภาพของบิดาหรือมารดา กับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี ที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพในครอบครัวให้เข้มแข็ง และสามารถประคับประคองเยาวชนของชาติให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อสัมพันธ์ภาพกับบิดาหรือมารดา ของนักเรียนที่มาจากครอบครัวหย่าร้างในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน

สมมุติฐานของการวิจัย

1. นักเรียนที่ได้รับการให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีสัมพันธ์ภาพกับบิดาหรือมารดาสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม
2. นักเรียนที่ได้รับการให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหลังการทดลองมีสัมพันธ์ภาพกับบิดาหรือมารดาสูงกว่าก่อนการทดลอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. การให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะช่วยส่งเสริมสัมพันธภาพของนักเรียนกับบิดาหรือมารดาให้เป็นไปได้ด้วยดี จะเป็นการฟื้นฟูสภาพจิตใจทำให้นักเรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมภายหลังการหย่าร้าง และสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมีความสุข

2. ผลการศึกษาครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงวิธีการเปลี่ยนสัมพันธภาพของนักเรียนกับบิดาหรือมารดาของตน รวมทั้งเป็นแนวทางให้กับอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์แนะแนว และผู้ที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสัมพันธภาพและเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพนำไปช่วยเหลือให้นักเรียนปรับตัวได้ดีขึ้น

ขอบเขตของการทำวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนแห่งหนึ่งในปีการศึกษา 2545 มีประวัติครอบครัวหย่าร้างทั้งสิ้น 52 คน และเป็นระดับชั้นที่มีแบบแผนการเรียนรู้ที่ชัดเจนเนื่องจากเลือกสาขาวิชาเอกแล้ว อีกทั้งยังมีสถิติการลาออกต่ำ

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำวิจัยเป็นนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี ซึ่งมาจากครอบครัวหย่าร้างและมีคะแนนสัมพันธภาพต่อบิดาหรือมารดาต่ำกว่าระดับเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 50 ลงมา มีจำนวน 27 คน หลังจากนั้นทำการสุ่มอย่างง่ายจำนวน 16 คน และทำการสุ่มเป็น 2 กลุ่ม จำนวนกลุ่มละ 8 คน แล้วจึงทำการสุ่มอีกครั้งว่ากลุ่มใดเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ คือ วิธีการให้คำปรึกษามี 2 แบบ

3.1.1 การให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Transactional Analysis Group Counseling)

3.1.2 การให้คำปรึกษาตามปกติในโรงเรียน

3.2 ตัวแปรตาม คือ สัมพันธภาพของนักเรียนกับบิดาหรือมารดา

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

1. สัมพันธภาพ หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องผูกพันกันระหว่างนักเรียนกับบิดาหรือมารดา ลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย

1.1 ความคุ้นเคยสนิทสนมระหว่างกัน หมายถึง ความสามารถในการพูดคุยระหว่างนักเรียนกับบิดาหรือมารดาอย่างเป็นกันเองและเข้าใจกันโดยไม่ผ่านบุคคลอื่น

1.2 ความเชื่อถือว่าไว้วางใจที่มีต่อกัน หมายถึง การมีความรู้สึกที่ดี ความคิดเห็นที่ดี ความศรัทธาเลื่อมใส เชื่อมั่นในสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติ ไม่หาความแวงกันเองและไม่ละเมิดในสิทธิส่วนบุคคล

1.3 ความผูกพันรักใคร่ระหว่างกัน หมายถึง การมีความเห็นอกเห็นใจ แสดงความห่วงใยในสวัสดิภาพของกันและกัน รู้จักส่งเสริมกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือแบ่งเบาความทุกข์ที่อีกฝ่ายหนึ่งมีโดยไม่ทอดทิ้งกัน

1.4 ความสอดคล้องในสิ่งที่ปฏิบัติต่อกัน หมายถึง การยอมรับในความคิดและการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือถึงแม้ว่ามีข้อขัดแย้งก็สามารถตกลงกันได้ด้วยความพึงพอใจทั้งสองฝ่าย

2. ครอบครัวหย่าร้าง หมายถึง ครอบครัวที่มีการสิ้นสุดของสภาพชีวิตสมรส การที่สามีและภรรยา เลิกหรือสิ้นสุดความสัมพันธ์ของการเป็นคู่สมรส อาจแยกกันอยู่ หรือหย่าถูกต้องตามกฎหมาย

3. การให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Transactional Analysis) หมายถึง กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้รับคำปรึกษาที่ผู้ให้คำปรึกษาให้ความช่วยเหลือ แก่นักเรียนเป็นกลุ่มที่มีคะแนนสัมพันธภาพต่อบิดาหรือมารดา เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มสำรวจตนเองและบุคคลอื่นทั้งด้านความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมที่ติดต่อดสื่อสารระหว่างบุคคล ทำให้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นไปในทางสร้างสรรค์และพัฒนาในทางที่ดีขึ้น เรียนรู้ที่จะนำประสบการณ์จากกลุ่มไปคิด วิเคราะห์ และนำไปปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

3.1 การวิเคราะห์โครงสร้างบุคลิกภาพ (Structural Analysis) เป็นกระบวนการขั้นต้นของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งจะช่วยให้บุคคลเข้าใจถึงโครงสร้างของตนเองว่ามีภาวะของบุคลิกภาพ (Ego State) เป็นเช่นไร เพื่อช่วยให้บุคคลนั้นสามารถใช้ภาวะของบุคลิกภาพแต่ละภาวะด้วยความเหมาะสมและก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

3.2 การวิเคราะห์ความใส่ใจ (Stroke Analysis) เป็นวิธีการที่จะช่วยให้นักเรียนได้แสดงความใส่ใจ และให้กำลังใจต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาสัมพันธภาพต่อบุคคลอื่น

3.3 การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Transaccational Analysis) เป็นการช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเข้าใจถึงวิธีการสื่อสารสัมพันธ์ที่ตนเองใช้ในการแสวงหาความเอาใจใส่จากผู้อื่น (Stroke) และหาทางปรับปรุงวิธีการสื่อสารสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

3.4 การวิเคราะห์เกมทางจิตวิทยา (Game Analysis) ผู้ให้คำปรึกษาจะต้องวิเคราะห์เพื่อให้ผู้รับคำปรึกษา ได้ทราบและเข้าใจถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า ผู้รับคำปรึกษาได้ใส่อะไรลงไปในเกมหรือเหตุการณ์นั้น และผู้รับคำปรึกษาต้องการอะไรจากเกมนั้น ต่อจากนั้นผู้ให้คำปรึกษา ต้องบอกผู้รับคำปรึกษาให้เล่นเกมที่เคยใช้มา เพื่อแสวงหาความเอาใจใส่จากผู้อื่น ผู้ให้คำปรึกษาควรชี้ให้ผู้รับคำปรึกษาทราบว่าวิธีการอื่นที่เหมาะสมกว่าที่จะได้รับความเอาใจใส่ และเป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี

3.5 การวิเคราะห์ทัศนคติของชีวิต (Script Analysis) ผู้ให้คำปรึกษาจะทำการวิเคราะห์ทัศนคติของชีวิตของผู้รับคำปรึกษา เพื่อให้ผู้รับคำปรึกษาเข้าใจถึงบทบาทที่ตนได้ดำเนินมาตลอด และพัฒนาความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นเพื่อสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

4. การให้คำปรึกษาตามปกติ หมายถึง กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้รับคำปรึกษาที่ผู้ให้คำปรึกษาให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนในระบบการเรียนการสอนตามปกติ